

Угрин Л.Я.

Діалектика взаємодії політичних ідентичностей на макрорівні суспільства

У статті досліджено взаємодію базових рівнів політичної ідентичності – етнічного, національно-державного, громадянського – в умовах глобалізації й кризи національної держави, впливу на ідентифікаційні процеси транснаціональних акторів. З'ясовано, що ідентифікаційні процеси змінюють спрямування – від суспільства до спільнот, що зумовлює, з одного боку, значний вплив локальних ідентичностей; з іншого – потребу формування/конструювання на макрорівні спільної ідентичності, інтегративного типу, яка б упорядковувала й універсализувала множинність групових і колективних ідентичностей, була основою консолідації суспільства та політичного режиму.

Ключові слова: макрополітична ідентичність, національна ідентичність, громадянська ідентичність, глобалізація, гібридизація.

С статье исследовано взаимодействие базовых уровней политической идентичности – этнического, национально-государственного, гражданского – в условиях глобализации и кризиса национального государства, влияния на идентификационные процессы транснациональных акторов. Выяснено, что идентификационные процессы меняют направления – от общества к сообществам, что приводит, с одной стороны, к значительному влия-

нию локальных идентичностей; с другой – к потребности формирования/конструирования на макроуровне общей идентичности, интегративного типа, которая упорядочивала бы и универсализовала множественность групповых и коллективных идентичностей, была основой консолидации общества и политического режима.

Ключевые слова: макрополитическая идентичность, национальная идентичность, гражданская идентичность, глобализация, гибридизация.

The study examines the interaction between the baseline levels of political identity – ethnic, nation-state, civil – in the context of globalization, crisis of nation state and the impact of transnational actors on identification processes. It was found that the identification processes change their direction from the society towards the communities, which on one hand determines the significant influence of local identities, but on the other hand it creates the need for formation or construction a common identity of integrative type on the macro level, which would harmonize and universalize the plurality of group and collective identities and would serve as the basis for society and political regime consolidation.

Key words: macro political identity, national identity, civil identity, globalization, hybridization.

УДК 32:323.2:019.51+316.012

Угрин Л.Я.,
кандидат політичних наук,
доцент, докторант кафедри
теорії та історії політичної науки
Львівського національного
університету імені Івана Франка

Проблема ідентичності – одна з найактуальніших у сучасних суспільствах. Ідентичність поєднує дві важливі характеристики суб'єкта – тотожність самому собі через почуття належності до групи й унікальність через уявлення про іншість, дистанціювання від Іншого (Чужого). Вона є цінністю, що гарантує збереження та усталеність буття – індивідуального й суспільного, а тому не може бути предметом обміну чи торгу. Це – своєрідний «імунитет на психо-культурному рівні», котрий дає змогу «розпізнавати «своє» та «чуже», протистояти сторонньому чужому, якщо воно здатне завдати шкоди своєму або замінити його» [10, с. 31].

Під знаком кризи ідентичності (тобто втрати такого імунітету) протікають політичні процеси в Україні й загалом у посткомуністичних суспільствах. Розпад попередньої ідентичності, що, за М. Кастельсом, «рівнозначно розпаду суспільства як раціональної соціальної системи» [7, с. 298], плюралізація, гібридизація й конфліктність локальних ідентичностей під впливом глобалізації сформували перед посткомуністичними суспільствами в межах трансформаційних процесів необхідність, окрім демократизації, розв'язати чотири основні завдання: будівництво держави та її інститутів, формування політичної нації й громадянського суспільства, національної ідентичності.

У сукупності вони забезпечують консолідацію політичного режиму та суспільства. Велике значення серед них мають процеси формування/конструювання спільної політичної ідентичності, основними функціями якої є консолідація суспільства й легітимізація політичного режиму через формування підтримки та лояльності громадян. Завдяки їй групі й індивідуальні суб'єкти усвідомлюють свою належність до нової політичної спільності, висловлюють узгоджену солідарну позицію та підтримку політичним і громадянським інститутам у процесах реформування суспільства. Тому «клопоти з ідентичністю» тією чи іншою мірою супроводжували й супроводжують процеси демократичної трансформації в усіх державах.

Нагадаємо, що утвердження поняття «політична ідентичність» у науковій літературі в широкому розумінні нерідко пов'язують із дослідженнями модернізації незахідних суспільств Л. Пая, який запозичив в Е. Еріксона категорію «криза ідентичності» й обґрунтував, що вона виникає в процесі політичної модернізації, а її наслідком має бути нова ідентичність цих суспільств. Американський транзитолог Ф. Шміттер назвав наявність згоди в суспільстві стосовно кордонів держави та її ідентичності найважливішими передумовами успіху демократизації [20, р. 26]. Тому зрозумілою

є популярність ідентичності як категорії аналізу в літературі, присвяченій суспільно-політичним трансформаціям у Центрально-Східній Європі в 1990-х рр.

У цьому контексті актуальним є вивчення процесів становлення спільної ідентичності в сучасних суспільствах, яка б охоплювала, універсалізувала та впорядковувала на рівні ідентифікаційних процесів множинність групових і колективних ідентичностей, що конфліктують, взаємодоповнюють і взаємодіють між собою.

Вивченню спільних, загальнонаціональних ідентичностей присвячені праці вітчизняних учених: В. Андрусєва, Є. Бистрицького, Р. Жангожи, М. Кармазіної, М. Козловець, І. Кучеренко, О. Малінової, Л. Нагорної, Г. Палій, Н. Пашиної, Н. Пелагеши, Ю. Романенка, Н. Ротар, В. Федотової, Н. Федотової та ін. Автори акцентують на процесах становлення колективних ідентичностей, трансформаціях ідентифікаційних систем в умовах глобалізації і плюралізації сучасних суспільств, зміни політичних режимів. Цей аспект вивчення колективних ідентичностей зумовлює необхідність понятійного впорядкування й уточнення цих типів ідентичностей, якими в літературі позначають поняття колективного «Ми». Аналіз визначених проблем і є метою статті.

Зазначені вище тенденції руйнування та плюралізації політичних ідентичностей є характерними не лише для посткомуністичних чи кризових суспільств. С. Гантінгтон, визначаючи кризу ідентичності «як утрату «смислу», стверджував, що вона тією чи іншою мірою торкнулася всіх суспільств і держав [13, с. 12–13], що робить актуальним постійний «пошук себе» і відповідь на питання «хто я/ми?» або ж, за Бауманом, «привнесення змісту» як будівництва ідентичності [1].

Ці тенденції в сучасних ідентифікаційних процесах відображають глобальні тренди й характеристики соціальної реальності періоду після Модерну, який по-різному визначається в літературі. З. Бауман, наприклад, характеризує його переходом від «твердої» до «плинної» фази новочасності. У її межах формується «плинна» ідентичність: соціальні інститути, що обмежують індивідуальний вибір, організації, що дбають про збереження чинного порядку, моделі усталеної поведінки розпадаються й «тануть», щойно постають, а тому не можуть бути системою відліку для людських дій і конститутивною основою формування ідентичності [2, с. 7–8]. Закономірно, що сучасні ідентичності, за твердженням Р. Брубейкера та Ф. Купера, постійно «створюються, змінюються і множаться» [5, с. 64], відповідно, їхніми домінуючими характеристиками є множинність, фрагментованість, пластичність (плинність). Індивідуальні ідентичності є «пористі» й ситуаційні, колективні – гібридні, неусталені, змінювані та конструйовані. Сучасна

епоха за своїми сутнісними характеристиками є транзитивною в сенсі трансформації ціннісно-когнітивної картини світу, що активізує рефлексивні тенденції в індивідуальній і масовій свідомості й виявляється в прискіпливій увазі до самоідентифікації. Суб'єкти все більше переносять свою ідентичність і лояльність на локальні або якісно нові спільноти (наприклад, віртуальні), сформовані поза традиційними соціальними та політичними інститутами, і є транснаціональними за своєю природою.

Відзначені процеси концептуалізовані в теоріях неутрайбалізму М. Маффесолі, номадизму (Ж. Дельоза й Ф. Гваттарі) та інших, які радикально акцентують на розпаді модерних форм усупільнення й соціалізації, пропонують розглядати сучасні суспільства з погляду альтернативних форм самоорганізації. М. Маффесолі в праці «Час племен: занепад індивідуалізму в масовому суспільстві» основою соціальної організації та ідентифікаційної моделі Постмодерну визначає мікрогрупи, які він називає «нові племена» [18]. Вони кристалізуються всередині широких і розмитих конгломератів – «мас» (або «народу»), у яких «розчиняється» індивід. За характером внутрішніх зв'язків і становищем у ньому індивіда ці мікрогрупи нагадують існуючі на початку історії людства племена (tribus), проте формуються не за кровноспорідненими зв'язками, а на основі спільності почуттів, звернених або до віддалених – і через це малопривабливих – ідеалів чи до ближчих цілей, а тому привабливіших, які, однак, неможливо уніфікувати й осмислити раціонально. Це дає підстави М. Маффесолі назвати їх «громадянською релігією», яка, проте, може існувати в локальних масштабах і навряд чи пошириться на нації. Тому «схильність людей до всякого роду об'єднань» і стійкість цих об'єднань він пояснює не стільки утилітарними й приватними інтересами, а скільки «спільністю почуттів» [8, с. 277]. Саме здатність ситуаційно приєднуватися до колективних почуттів формує політичні та неполітичні спільності, що й зумовлює ситуаційність, плинність, розпорошеність ідентичностей.

Ідеї нового трайбалізму були розвинуті в контексті теорії номадизму (від грецького слова nomás – кочівник), або «кочування», «мандрівка», Ж. Дельозом і Ф. Гваттарі. Вони розглядали номадизм альтернативою «осідлому», тобто класичному, осмисленню буття, мислення та ідентичності [6]. Під впливом глобалізації й постмодерних змін, уважали вчені, у масовій свідомості руйнуються стійкі ієрархічні структури, на зміну їм приходять «племінна психологія», носіями якої є мікрогрупи (номади), що пов'язані між собою соціоекономічними та біокультурними зв'язками. Безліч таких взаємопов'язаних номад дає шанс, на думку вчених, нівелювати вплив центрів влади, пов'язаних із

державою. У цьому сенсі номадичність як модель організації соціуму протиставляється державі й державності, яка «вкорінює індивіда». Держава інтерпретується виключно інститутом влади, духовного придушення, обмеження свободи індивіда. «Кочівники» (номади), які відкидають осідлість, укоріненість, прив'язаність, традиції, здатні здобути перемогу над апаратом Держави (велика буква, очевидно, підкреслює її містичність) [6, с. 191].

Номадичну стратегію ідентифікації в ситуації постсучасності розвинув З. Бауман. Метафоричною фігурою, яка уособлює транзитивність сучасної епохи, він обрав паломника. Цитуючи Августина (з часів християнства всі «ми паломники в часі»), вчений, однак, підкреслює, що до постсучасної епохи паломники мали «опору в міцності і стійкості світу, в якому вони мандрували», в якому «можна було розповідати життя як неперервну й «осмислену історію», таку, яка кожному подію робить наслідком іншої події в минулому та причиною третьої події в майбутньому, а кожен вік – етапом на шляху, що веде до звершень. Світ паломників – будівників ідентичності – повинен бути впорядкованим, детермінованим, передбачуваним, надійним, а понад того, він повинен бути таким світом, де сліди добре вкарбовуються, так, що пройдені маршрути і записи про них залишаються цілісними та збереженими» [1]. Але постсучасність як контекст будівництва ідентичності втрачає стійкість, визначеність і тяглість. З. Бауман розглядає її через метафору Пустелі, «рівна поверхня якої, хоча й зручна для тих, хто хоче залишити свою мітку, погано тримає сліди. Чим легше залишити слід, тим легше його стерти – достатньо пориву вітру. А в пустелях вітряно» [1]. Тому проблеми з ідентичністю в постсучасну епоху трансформуються від «клопотів» із її побудови до її збереження: «У світі, подібному до пустелі, не потрібно великих зусиль, щоб торувати дорогу – важко знайти її знову через деякий час», «щоб ви не побудували з піску, замку все рівно не буде» [1]. Підсумовуючи словами Ш. Муффа, укажемо, що ідентичність «виникає з безперервного процесу», який характеризується «постійною гібридизацією й номадизацією» [19, с. 109–110].

Окреслені в теоріях номадизму та неутраїбалізму зміни в соціальній організації та процесах ідентифікації постмодерних суспільств виявляються все рельєфніше. У них проглядаються найбільш чіткі тенденції розвитку сучасних суспільств, свідчення зростаючої крихкості й соціальних і політичних інститутів Модерну, усталених визначень, до яких звикла європейська наука. Ці тенденції, що характеризують передовсім антропологічні аспекти трансформації ідентичності та найпомітніші на мікрорівні суспільного розвитку, все більше впливають на його макрорівень і трансформують колективні ідентичності спільнот.

Наслідком відзначених тенденцій є зміни у формуванні й функціонуванні ідентичностей у контексті постсучасності. Укажемо найважливіші з них. По-перше, відбувається «перехід» від ідентичності до ідентифікацій. Ідентичність постає більше суб'єктивним феноменом, результатом самоусвідомлення суб'єкта через співвіднесення з внутрішньою структурою; ідентифікація – об'єктивним процесом, наслідком інтерналізації і прийняття норм і цінностей середовища як установленної й об'єктивованої реальності. Такий підхід опирається на конструктивістське бачення суспільства як єдності об'єктивної та суб'єктивної реальності: «Суспільство, ідентичність і реальність викристалізуються у свідомості суб'єкта в тому самому процесі інтерналізації» [4, с. 65]. Він трансформує уявлення і сприйняття ідентичності як незмінної зафіксованої сутності, укоріненої в мові, релігії, звичаях – загалом культурних, тобто есенціалістських за своєю природою, чинниках. Ідентичність, її становлення (будування/конструювання), збереження і трансформація на різних рівнях постає, за влучним висловом З. Баумана, передусім «процесом вибору» [3, с. 212]. По-друге, руйнується ієрархічна структура макрорівневих ідентичностей і таксономічний принцип класифікації їх різновидів, характерні для Модерну, оскільки базовими ідентичностями для індивідів чи груп дедалі частіше стають і локальні, і транснаціональні ідентичності, пов'язані не з почуттями лояльності й солідарності з національно-державною спільнотою, а більше з новими структурами Постмодерну, передовсім віртуальними комунікаціями та віртуальним простором. І тому, по-третє, втрачається традиційне для Модерну ядро ідентичності, її базовий рівень – національно-державна ідентичність. Індивід і соціальні суб'єкти живуть і функціонують у вічній суперечності між системністю життя, пов'язаною з державною формою управління, та прагненням більшої індивідуальної свободи й автономії від державних інститутів, що об'єктивно посилює кризу сучасних форм держави та її економічних і соціальних функцій. По-четверте, змінюються на протилежний напрям формування і трансформації ідентичності – від суспільства до спільнот і повернення локального (комунітаристського) ідеалу ідентичності; попередній історичний період характеризувався рухом від спільнот до суспільства та держави. І, по-п'яте, як наслідок попередніх тенденцій, змінюються центри, а точніше, збільшується їх кількість, довкола яких формується ідентичність, і суб'єкти, які впливають на її конструювання на різних рівнях. Держава, її інститути й норми втрачають монополію на формування та підтримання політичних ідентичностей у сучасних суспільствах. Їхніми «конкурентами» стають ЗМІ, транснаціональні сили, політичні еліти інших держав тощо, а також різноманітні суспільні й полі-

тичні практики (консюмеризм, нові соціальні рухи, альтернативні стилі життя, туризм), які держава не завжди контролює, однак вони впливають на її функціональні аспекти, зокрема здатність формувати спільну ідентичність.

Плюралізація соціальних реальностей, гібридизація аж до амбівалентності ідентичностей, характерні для сучасних суспільств через указані тенденції, не усувають потреби, за влучним висловом З. Баумана, «центру, що тримає», тобто не інтегрують та організовують суспільство, а, навпаки, актуалізують пошук інтегративних моделей ідентичності. З. Бауман, аналізуючи кризу нації-держави в постсучасну епоху, характеризує її «ситуацією без жодного центру, що може тримати» [3, с. 219], однак зазначає, що «люди можуть процвітати ... тільки в організованому (структурованому, регулярному) середовищі, тобто серед лаштунків, де сутності чітко окреслені, а ймовірності подій виразно диференційовані, керовані й злічені» [3, с. 203].

Потребу такого середовища П. Бергер пояснює «фундаментальною конституцією людини», яка «неминуче знову вибудує інститути, щоб витворити для себе впорядковану реальність» [15], оскільки надає перевагу «структурі, владній ієрархії та замішаним на владі означенням соціальних позицій і правил соціальної взаємодії» [3, с. 203]. Американський учений Т. Хопф також підкреслює, що ідентичності «необхідні в міжнародній і внутрішній політиці для того, щоб забезпечити хоча б мінімальний рівень передбачуваності й порядку» [17, с. 174]. Ця здатність зумовлена детермінованістю та когерентністю політичних ідентичностей із нормативним, культурним та інституційним контекстами.

Політичні ідентичності, як і соціально-політичні процеси, виявляються на трьох рівнях соціальної системи: макро-, мезо- й мікро-, структурують процеси ідентифікації за критерієм масштабності впливу носія (суб'єкта). П. Штомпка зазначає, що «макропроцеси здійснюються на рівні світової спільноти, національної держави, регіону, етнічної групи; «за часом вони найтриваліші», «мезопроеци охоплюють великі групи, спільноти, асоціації, політичні партії, армії, бюрократію. Мікропроцеси протікають у повсякденному житті людських індивідів: у малих групах, сім'ї, школі...» [14, с. 43]. Як видно із цієї класифікації, інтегративні моделі ідентичностей можуть бути сформовані на макрополітичному рівні в процесі взаємодії з іншими рівнями. У контексті вивчення інтеграції й консолідації українського суспільства особливого значення набувають саме макрорівневі процеси ідентифікації. Хоча теоретично й емпірично рівні ідентичності не є автономними чи відособленими; вони взаємодетермінуються, накладаються один на одного або ж можуть конфліктувати, що знову таки актуалізує

проблему визначення базового рівня ідентичності. Основою всіх рівнів ідентичності є її антропологічний складник – без людини, індивіда не може сформуватися будь-яка ідентичність. Однак колективні ідентичності – ідентичності макро- та мезорівнів – формуються надіндивідуальними на основі почуття спільності й цілісності великих спільнот. Вони стають самостійними об'єктами з незалежними від їхніх членів формами існування та реїфікації. Сформувавшись, колективні ідентичності стають контекстом формування індивідуальних і локальних ідентичностей, здатні нав'язувати реальність, відповідну змісту їх когнітивних і символічних елементів. Їх когнітивна структура, дискурси обмежують вибір ідентичностей, мотиви дій індивідів і груп. Аналізуючи співвідношення індивідуальної й колективної ідентичності, Т. Хопф так само підкреслює «бажання індивіда зрозуміти соціальний світ і зумовлену ним когнітивну потребу в порядку, передбачуваності й визначеності» [16, с. 4].

У цьому сенсі постає проблема визначення рівня колективної ідентичності, який синтезує, об'єднує, стає спільним знаменником і забезпечує ідентифікацію індивіда з широкою соціально-політичною спільною понад ідеологічними, класовими, регіональними, етнічними, расовими тощо ознаками, формуючи почуття солідарності в плюралістичному та мультикультурному середовищі, якими є більшість сучасних суспільств. Це один із імовірних «центрів, що тримає», за З. Бауманом, і який традиційно з часів Модерну пов'язувався з нацією-державою та її універсалізуючим впливом на суспільство, відповідно, з національною чи національно-державною ідентичністю. Проте, як зазначає З. Бауман, «привласнена державою інтеграційна спроможність нації стає не дієюю», а національно-державна ідентичність не може однозначно розглядатися базовою [3, с. 217–218]. Ця недовірність пояснюється: 1) розмиванням суверенітету (передовсім економічного), делегуванням значних обсягів владних повноважень і на локальний, і на наднаціональний рівні, як наслідок, неспроможністю національних урядів до самодостатньої політики – і зовнішньої, і внутрішньої, що піддає ерозії почуття лояльності, посилюючи автономізацію окремих груп, індивідів і їхніх ідентичностей; 2) руйнівним впливом глобалізації на локальні (етнічні) культури, що позбавляє базові ідентичності укоріненості в культурно-історичному контексті – території, цінностях, звичках, традиціях, культурних кодах – нормах, що історично усталені й легітимізовані; 3) реальною мультикультурністю більшості сучасних суспільств, зумовленою інтенсивністю міграційних процесів і транспарентністю кордонів. Політика мультикультурності засновується на визнанні культурних відмінностей, які «в суспільстві, організованому у формі держави, не тільки не зникають чи нівелюються, а, навпаки,

виявлять явні тенденції до наростання» [11, с. 51]. Вони є специфічним наслідком уніфікуючого й нівелюючого впливу глобалізації передусім на культуру, стиль життя, що актуалізує і зміцнює локальні ідентичності, стимулює процеси диференціації та фрагментації, які, своєю чергою, живлять сам феномен глобалізації. Проблема співвідношення і взаємодії локальних і макрорівневих ідентичностей є відображенням явища глокалізації (Р. Робертсон) – одночасності та взаємопроникнення глобального й локального, універсального й партикулярного. Ще одним наслідком цих процесів є неспільномірність, а часто й некогерентність когнітивних і символічних елементів базових і локальних ідентичностей. Вони посилюють конфліктний характер взаємодії різних рівнів ідентичності й також актуалізують і на практичному, і на дослідницькому рівнях проблему соціального (і політичного як його елемента) порядку. Дискурс відмінностей, який формується в пізномодерний і домінує в постмодерний період, репрезентує плюралізм ідентичностей і привертає увагу до пошуку моделей та інструментів упорядкування різних рівнів і типів ідентичності.

Окрім національно-державної, основою (ядром) спільної ідентичності мультикультурних суспільств часто розглядають громадянську ідентичність. Вона є результатом усвідомлення суб'єктом належності й зв'язку передовсім із соціально-політичною спільністю на когнітивному, емоційному та поведінковому рівнях. Громадянська ідентичність формує, за влучним виразом Р. Даля, «почуття свідомої співпричетності», незважаючи на етнічні, регіональні, соціальні, расові й інші відмінності. Важливий аспект громадянської ідентичності – цінності, котрі виявляються в суспільних установах індивіда, відображають значимість для нього належності до громадянської спільноти, визнання його прав і свобод і повагу до прав інших. При цьому ціннісна система ідентичності є відкритою, передбачає критичне ставлення до явищ політичного життя, свободу індивідуального вибору й відповідальність.

І громадянська, і національна ідентичності пов'язані з «діяльністю держави, що в реальній політиці втілює ту чи іншу її інтерпретацію, поєднує те чи інше її розуміння на практиці» [12, с. 408]. Громадянська ідентичність у поліетнічних суспільствах сприяє їх консолідації, формуючи необхідні передумови інтеграції в ширші регіональні спільноти. У «рамках інститутів конституційної держави, – стверджує іспанський учений Х.М. Росалес, – вирішальний чинник, що консолідує національні ідентичності, має не етнонаціональну, а політичну або ж договірну природу» [9]. Водночас громадянська ідентичність і культура неможливі без артикуляції й інституалізації відмінностей (етнокультурних також) громадян і груп.

Простір сумісності (або ж несумісності) етнокультурних (регіональних, мовних, етнічних, релігійних) ідентичностей індивіда та національної й громадянської ідентичностей значно залежить від держави, з одного боку, її інституційних характеристик і декларованих цінностей; з іншого – формування громадянської ідентичності опосередковується культурними та ціннісними вимірами суспільства, його історичним досвідом, ментальністю. Адже інституції можуть виявитися неефективними, коли суперечитимуть звичним культурним практикам і традиціям більшості населення. Суспільні практики формування (конструювання) національної та громадянської ідентичності демонструє їх взаємозалежність. Особливість громадянської ідентичності – поєднуваність її політичних, соціальних і культурних маркерів, тому національна й громадянська ідентичності підсилюють одна одну, формуючи ядро макроідентичності, що опосередковує сприйняття, комунікацію і співпрацю спільноти й держави з Іншими поза її межами.

Однак відзначені вже тенденції трансформації держави, розмивання її суверенітету, перенесення лояльності індивідів на інші суб'єкти зумовили послаблення її впливу на формування спільних ідентифікаційних моделей. Проблемою є також співвідношення політичних і культурних норм, які через вплив глобалізації та універсалізацію права не завжди когерентні. Загалом простежується послаблення й формальних, й емоційних зв'язків між індивідом і політичною спільністю, яка посилюється індивідуалізацією людського життя в умовах глобалізації. У транзитивних суспільствах вони посилюються нерозвинутістю або імітацією діяльності інститутів громадянського суспільства.

Отже, макрорівнева ідентичність або макрополітична ідентичність є матрицею, в межах якої функціонують основні її види (етнічні, національні, громадянські), взаємодія між якими узгоджує, впорядкує та синтезує їх когнітивні (сміслові, символічні елементи) ціннісні й конотативні елементи, забезпечує їх когерентність та інтегративність, нівелює інтегративну обмеженість національно-державної ідентичності. Основою інтегративних функцій макрополітичної ідентичності є цінності й інституції (норми та правила), які забезпечують відтворення й інституалізацію ідентифікаційних моделей, формують набір значимих для суб'єктів ідентичностей, їх історичну тяглість. Важливим аспектом макрополітичних ідентичностей є їх здатність «вбудовуватися» в ширші цивілізаційні ідентичності, забезпечувати інтеграцію національної спільноти й держави в структуру регіональних і міжнародних систем, визначення Інших, за А. Вендтом, – «ворогів», «суперників», «друзів». Спільна й нова політична ідентичність сприяє формуванню міжнародної суб'єктності державної спільноти, ствердженню її конкурентоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бауман З. От паломника к туристу / З. Бауман // Социологический журнал. – 1995. – № 4. – С. 133–154. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://jour.isras.ru/index.php/socjour/article/viewFile/218/219>.
2. Бауман З. Плинні часи: життя в добу непевності / З. Бауман ; пер. з англ. Антона Марчинського. – К. : Критика, 2013. – 176 с.
3. Бауман З. У пошуках центру, що тримає / З. Бауман // Глобальні модерності / за ред. М. Фезерстоуна, С. Леша, Р. Робертсона ; пер. з англ. Т. Цимбала. – К. : Ніка-Центр, 2008. – С. 201–220.
4. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М. : Медиум, 1995. – 323 с.
5. Брубейкер Р. За пределами «идентичности» / Р. Брубейкер, Ф. Купер // *Ab imperio*. – 2002. – № 3. – С. 61–115.
6. Делёз Ж. Тысяча плато: Капитализм и шизофрения / Ж. Делёз, Ф. Гваттари ; пер. с франц. Я.И. Свирского. – М. : Астрель, 2010. – 895 с.
7. Кастельс М. Могущество самобытности. Социальные преобразования в обществе сетевых структур / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе : [антология] / под. ред. В. Иноземцева. – М. : Academia, 1999. – С. 292–308
8. Маффесоли М. Околдованность мира или Божественное социальное / М. Маффесоли ; пер. с фр. И.И. Звонаревой // СОЦИО-ЛОГОС. – М. : Прогресс, 1991. – С. 274–283.
9. Росалес Х.М. Воспитание гражданской идентичности: об отношениях между национализмом и патриотизмом / Х.М. Росалес // Полис. – 1999. – № 6. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.polisportal.ru/files/File/puvlication/Starie_publicacii_Polisa/R/1999-6-11-Rosales_Vospitanie_grazhdanskoj_identichnosti.pdf.
10. Самохвалова В.И. Идентичность, норма и пределы толерантности / В.И. Самохвалова // Философские науки. – 2008. – № 4. – С. 26–45.
11. Тернборн Г. Мультикультурные общества / Г. Тернборн // Социологическое обозрение. – 2001. – Т. 1. – № 1. – С. 50–67.
12. Федотова В.Г. Глобальный капитализм: три великие трансформации / В.Г. Федотова, В.А. Колпаков, Н.Н. Федотова. – М. : Культурная революция, 2008. – 608 с.
13. Хантингтон С. Кто мы?: Вызовы американской национальной идентичности / С. Хантингтон ; пер. с англ. А. Башкирова. – М. : АСТ: Транзиткнига, 2004. – 635 с.
14. Штомпка П. Социология социальных изменений / П. Штомпка ; пер. с англ. ; под. ред. В.А. Ядова. – М. : Аспект-пресс, 1996. – 416 с.
15. Berger P. On the Obsolescence of the Concept of Honor / Peter Berger [Electronic resource]. – Access mode : <http://altervsego.hypotheses.org/files/2009/12/Peter-Berger-On-the-Obsolescence-of-the-Concept-of-Honor.pdf>.
16. Hopf T. Social Construction of International Politics. Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999 / T. Hopf. – London/Ithaca : Cornell University Press. 2002. – 303 p.
17. Hopf T. The promise of constructivism in International Relations theory / T. Hopf // International Security. – 1998. – Vol. 23. – No. 1 (Summer 1998). – P. 171–200.
18. Maffesoli M. The Time of the Tribes. The Decline of Individualism in the Mass Society / M. Maffesoli. – London : SAGE Publications ; Thousand Oaks, New Delhi, 1996.
19. Mouffe Chantal. For a Politics of Nomadic Identity / Chantal Mouffe // *Travelers' Tales: Narratives of Home and Displacement*; eds. George Robertson et al. – London ; New York : Routledge, 1994. – P. 105–113.
20. Schmitter Philippe C. Twenty-Five Years, Fifteen Findings / Philippe C. Schmitter // Journal of Democracy. – 2010. – Vol. 21 (1). – P. 17–28.